

Vliv stresu na úzkost: moderující role rodinné anamnézy¹

Teoretické zakotvení

Úzkostné poruchy jsou v současné psychologii chápány jako výsledek komplexní interakce mezi biologickými dispozicemi jedince a vnějšími zátěžovými faktory. Tento vztah nejlépe popisuje **model stresové diateze** (Ingram & Luxton, 2005). Podle tohoto modelu představuje rodinná anamnéza tzv. diatezi (vrozenou zranitelnost), která v kombinaci s environmentálním stresem určuje pravděpodobnost rozvoje úzkostných symptomů (Monroe & Simons, 1991). Výzkumy naznačují, že jedinci s vysokou genetickou zátěží vykazují vyšší reaktivitu na stresové podněty, což vede k nelineárnímu nárůstu úzkosti při zvýšené zátěži (Caspi et al., 2003).

V této zprávě byla testována hypotéza o vztahu míry stresu a míry úzkosti. Předpokládáme, že **vyšší míra stresu vede k vyšší úzkosti, přičemž tento vztah je silnější u jedinců, kteří mají v rodině anamnézu úzkostných poruch**, jak vyplývá z výše uvedeného modelu. Pro analýzu dat byla zvolena **metoda moderované lineární regrese**, která umožňuje testovat nejen hlavní efekty jednotlivých prediktorů, ale i jejich vzájemnou interakci.

Popis souboru

Výzkumný soubor tvořilo celkem **11 000 respondentů**. Soubor byl vyvážený z hlediska pohlaví: **33,9 % žen** (N = 3730), **33,2 % mužů** (N = 3657) a **32,9 % osob** identifikujících se jako jiné pohlaví (N = 3613). Průměrný věk respondentů byl **40,24 let** (SD = 13,24). Rodinnou anamnézu úzkosti uvedlo **53,2 % účastníků** (N = 5847). Dataset byl získán z otevřeného zdroje Kaggle.com (Zhang, 2024) a je volně ke stažení.

Metoda

Pro ověření hypotézy byla použita vícerozměrná lineární regrese s interakčním členem (tzv. moderovaná regrese). Model predikuje úroveň úzkosti (škála 1–10; závisle proměnná) na základě míry stresu (škála 1–10; kovariát), přítomnosti rodinné anamnézy (ano/ne; kategoriální prediktor neboli faktor) a jejich vzájemné interakce. Analýza byla provedena v softwaru Jamovi na souboru 11 000 respondentů ($M_{\text{věk}} = 40,24$; $SD = 13,24$), s vyrovnaným zastoupením mužů a žen i osob jiného pohlaví, viz výše. Předpoklady lineární regrese (normalita reziduí a homoskedasticita) byly vizuálně kontrolovány a nebylo shledáno jejich zásadní porušení.

---

¹ Data a další informace o této zprávě jsou dostupné na adrese <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4?i=663>

Výsledky

Analýza prokázala statisticky významný vliv interakce mezi mírou stresu a rodinnou anamnézou na úroveň úzkosti ($p < 0,001$). Regresní model vysvětluje přibližně **48 % rozptylu** úrovně úzkosti ($R^2 = 0,477$). Hlavní efekt stresu byl statisticky významný ($B = 0,41$; $p < 0,001$), což indikuje, že s rostoucím stresem obecně roste i míra úzkosti. Zásadním zjištěním je však statisticky významný interakční člen mezi stresem a rodinnou anamnézou ($B = 0,13$; $p < 0,001$). Tyto výsledky shrnuje tabulka 1.

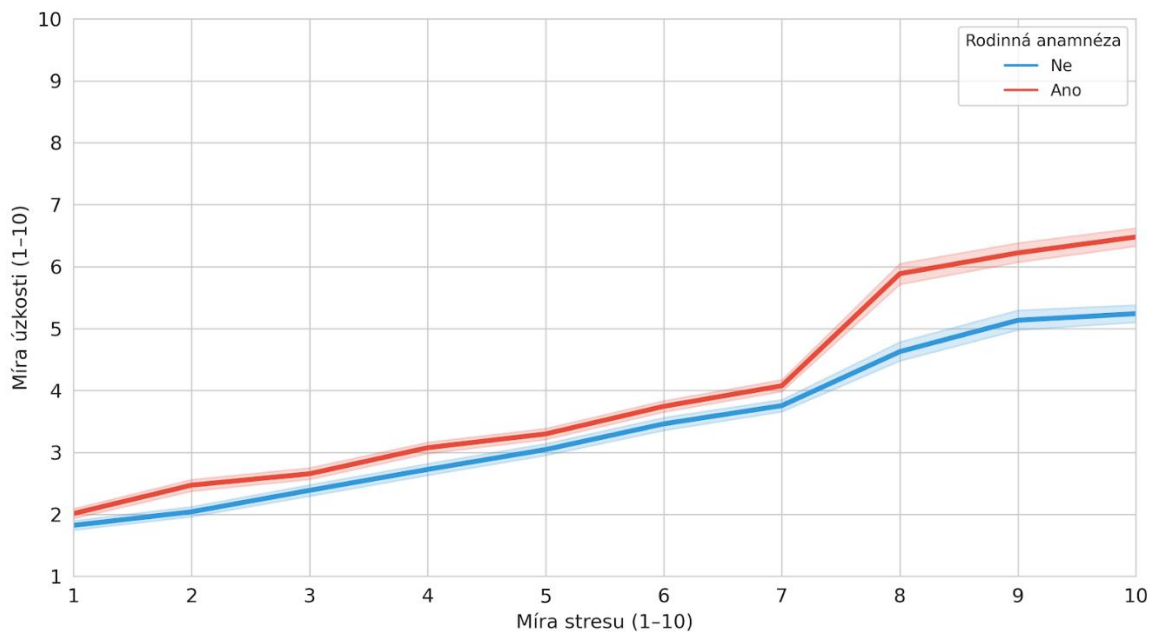
Do regresního modelu byly kromě hlavních prediktorů zahrnuty také demografické proměnné **věk a pohlaví**, aby byl kontrolován jejich případný vliv na závisle proměnnou. Výsledný interakční efekt mezi stresem a rodinnou anamnézou zůstal i po této kontrole statisticky vysoce významný ($p < 0,001$).

Tabulka 1: Koeficienty regresního modelu pro predikci úzkosti

Prediktor	B (estimate)	SE	t statistika	P hodnota
Intercept – konstanta	1,46	0,07	21,38	< 0,001
Míra stresu	0,41	0,01	55,86	< 0,001
Anamnéza v rodině (Ano)	-0,11	0,07	-1,63	0,103
Interakce (stres x anamnéza)	0,13	0,01	12,72	< 0,001
Věk (kontrolní)	-0,01	0,001	-5,53	< 0,001
Pohlaví (muž/žena)	-0,04	0,04	-1,06	0,291

Pro doplnění dodejme, že průměrná úroveň úzkosti v souboru byla 3,93 (SD = 2,12) a průměrná úroveň stresu byla 5,86 (SD = 2,93).

Obrázek 1: Interakční graf vlivu stresu a rodinné anamnézy na úzkost

Obrázek 1 ilustruje vztah mezi mírou stresu a úzkostí, spolu s vlivem přítomnosti úzkostné diagnózy v rodinné anamnéze. Červená čára představuje jedince s rodinnou anamnézou úzkosti, modrá čára jedince bez ní. Z grafu je patrné, že se zvyšujícím se stresem roste úzkost u obou skupin, avšak u osob s rodinnou zátěží je tento nárůst signifikantně strmější, což potvrzuje přítomnost interakčního efektu. Osy grafu jsou záměrně zobrazeny v celém rozsahu použité škály (1–10), aby byla zachována věcná interpretovatelnost velikosti účinku (effect size).

Interpretace výsledků

Statistická analýza potvrdila, že míra stresu je silným prediktorem úzkosti. Klíčovým zjištěním je však významný interakční efekt ($p < 0,001$), který potvrzuje roli rodinné anamnézy jako moderátoru. Z grafu predikovaných hodnot (obrázek 1) je patrné, že u jedinců s rodinnou anamnézou úzkosti vede každé zvýšení stresu k prudšímu nárůstu symptomů úzkosti ve srovnání s jedinci bez této zátěže. Výsledek naznačuje vyšší zranitelnost u této skupiny populace.

Diskuse a závěr

Naše výsledky jsou v souladu s predikcemi modelu stresové diateze, který předpokládá součinnost genetických (rodinných) dispozic a environmentálního stresu. Výsledky jsou dále v souladu s teorií Ingrama a Luxtona (2005), podle které environmentální stresory aktivují latentní zranitelnost jedince. Přestože je pozorovaný efekt statisticky vysoce průkazný, je třeba vzít v úvahu, že v reálné klinické praxi do hry vstupují i další faktory, jako je kvalita spánku či fyzická aktivita, které tento model nezahrnuje.

Literatura

Caspi, A., Sugden, K., Moffitt, T. E., Taylor, A., Craig, I. W., Harrington, H., McClay, J., Mill, J., Martin, J., Braithwaite, A., & Poulton, R. (2003). Influence of Life Stress on Depression: Moderation by a Polymorphism in the 5-HTT Gene. *Science*, *301*(5631), 386–389.

<https://doi.org/10.1126/science.1083968>

Ingram, R. E., & Luxton, D. D. (2005). Vulnerability-Stress Models. In B. Hankin & J. Abela, *Development of Psychopathology: A Vulnerability-Stress Perspective* (s. 32–46). SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781452231655.n2>

Monroe, S. M., & Simons, A. D. (1991). Diathesis-stress theories in the context of life stress research: Implications for the depressive disorders. *Psychological Bulletin*, *110*(3), 406–425. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.110.3.406>

Zhang, N. (2024). *Social Anxiety Dataset* [Data set]. Kaggle.

<https://www.kaggle.com/datasets/natezhang123/social-anxiety-dataset>